

Podiplomska šola

ZRC SAZU

Primerjalni študij idej in kultur (3. stopnja)

Tisočletja med Jadranom in Podonavjem

Povzetek doktorske disertacije, Samostojno raziskovalno delo I

**IZPOVEDNOST (IN INTERPRETACIJA) DROBNIH RIMSKIH
NAJDB V REKAH: PRIMER LJUBLJANICE**

Avtor: Lucija Kous

mentorica: izr. prof. dr. Janka Istenič

Ribnica, avgust 2024

Številne evropske reke v svojih strugah skrivajo bogate arheološke najdbe. V doktorski disertaciji z naslovom »Izpovednost (in interpretacija) drobnih rimskih najdb v rekah: primer Ljubljane« se bomo posvetili preučevanju drobnih rimskih najdb iz Ljubljane. Pri raziskovanju tovrstne tematike bodo upoštevani podatki iz strokovne literature, med katerimi eno od glavnih izhodišč predstavljata študiji »Bridge over troubler water...« (Eckardt, Walton 2021) in »Rimske vojaške najdbe iz Ljubljane« (Istenič 2019). Širok pregled najdb od prazgodovine do moderne dobe ter njihovo interpretacijo prinaša katalog »Ljubljana, kulturna dediščina reke« (Turk et al. 2009).

Zametki podvodne arheologije segajo na prehod iz 19. v 20. stoletje. Številne rečne najdbe so na plano prišle med poglobljanji rek v 19. stoletju. Iz rek so pobirali večje predmete, ki jih je bilo moč zatipati ali videti »s prostim očesom«. Te so zlahka prepoznali »prosti potapljači« in zbiralci starin. Na tak način pridobljene najdbe so pogosto brez ožjega najdiščnega konteksta in jih je zato težko interpretirati. Sistematično podvodno raziskovanje rek, sicer v manjšem obsegu, se je začelo leta 1960 v francoski reki Sâone.

Reka Ljubljana slovi kot zelo zanimivo arheološko najdišče; raziskovanje arheološke dediščine v reki ima več kot 200 letno zgodovino. Poleg številnih najdb na območju Ljubljane ob koncu 19. stoletja, je Deželni muzej pridobil precej najdb iz območja Vrhnike (antični Navport); struga Ljubljane pri Vrhniki je kot arheološko najdišče postala znana v sedemdesetih letih 19. stoletja. Sistematično pregledovanje rečnega dna in podvodne raziskave (leta 1884) je organiziral Karl Dežman, Ravnatelj Deželnega muzeja. Najdbe so znane tudi z območja Bevk, z domačij Kržmanc in Lichtenberg (del predmetov je odkupil Deželni muzej in del naslednik Narodni muzej Slovenije). V osemdesetih in devetdesetih letih minulega stoletja je raziskave v reki začel Arheološki oddelek NMS. Od leta 2003 sistematične raziskave Ljubljane izvaja Skupina za podvodno arheologijo pri Zavodu za varstvo kulturne dediščine.

Obravnava drobnih najdb iz Ljubljane ni zanimiva le po zaslugi rečnega konteksta, temveč tudi zaradi predmetov samih. Na dnu struge so bili namreč odkriti številni, dobro ohranjeni predmeti. Predmeti, odkriti v rekah se od drobnih najdb iz kopenskih in podmorskih najdišč razlikujejo po dobri ohranjenosti. Reka Ljubljana je vijugasta nižinska reka s počasnim tokom, za katero se smatra, da predmetov ni premikala daleč.

Temeljno gradivo doktorske disertacije označujejo drobne rimske najdbe iz Narodnega muzeja Slovenije, ki hrani veliko količino predmetov iz Ljubljane. Iz celotne reke poznamo številne pomembne arheološke najdbe, ki so datirane od prazgodovinskega obdobja do moderne dobe.

Drobne rimske najdbe zaobjemajo raznolike tipe predmetov; keramično gradivo, bronasto posodje, oljenke, dele noše, novce in stekleno gradivo. Med navedenimi izstopa količina fine namizne keramike.

Veliko pozornost bomo namenili vzrokom oz. procesom za pojav najdb v reki; ali gre za naključne izgube ali namerno odlaganje določenih tipov predmetov? Vzroki za pojav najdb v rekah običajno ostanejo nepojasnjeni; le redki predmeti sami po sebi nakažejo kako in zakaj so pristali v reki. J. Istenič za rimsko vojaško opremo odkrito v Ljubljani pri Vrhniki domneva, da gre za naključne izgube ob delovanju vojakov v Navportu (Istenič 2019, 245). Do naključnih izgub je lahko prišlo pri rečnem transportu (o tem npr. piše Tacit, *Annales* 2,23; nevihta na Severnem morju), nakladanju in izkrcavanju v пристaniščih, ob brodolomih ter prečkanju rek. Lončenina, gradbeni material in prisotnost živalskih kosti lahko kažejo na navzočnost »smeti« in naselbinskih erozij. Med najdbe religiozne narave pa uvrščamo darovanja ob gradnji brodišč ali mostov, domnevne zaobljubne daritve ob prehodih čez reko in daritve povezane s čaščenjem izvirov in drugih »svetih delov reke« ali cele reke. Kdaj je torej predmet odkrit v reki in rečnih bregovih votivnega značaja?

Pomembni vprašanja sta tudi izvor predmetov in časovna dinamika najdb v okviru transporta dobrin ter njihove povezave z vojaškimi in drugimi naselbinami; Ljubljana je v besedilih antičnih avtorjev izpričana kot plovna trgovska reka. Sprašujemo se tudi kaj je vplivalo na nastanek vzorca zastopanosti posameznih tipov najdb v času (obdobju) in prostoru (odseki) ter o vprašanju t. i. »meje« pri Bevkah. J. Istenič domneva, da so zgoščine rimske vojaške opreme (poznorepublikanskega in avgustejskega obdobja) iz Ljubljane povezane z dejavnostmi v pristaniških in nadzornih mestih ob reki ter z verskimi obredi (Istenič 2019, 253). Eden glavnih namenov doktorske disertacije je preveriti ali je teza, ki jo kaže rimska vojaška oprema enake tudi za drobne rimske najdbe.

Metode dela bodo vključevale datiranje predmetov, opredelitev njihove funkcije ter kartiranje najdišč in predmetov (v okviru 10 odsekov, ki jih je uvedla J. Istenič).

Z doktorsko disertacijo želimo prikazati pestrost in razprostranjenost drobnih rimskih najdb v Ljubljani. Slednje nam lahko orišejo zanimiva vprašanja o življenju Ljubljanske kotline in bi morda omogočile boljše razumevanje kulturnih in političnih sprememb preučevanega območja na prehodu iz prazgodovine v rimsko obdobje in v rimskem obdobju.

OSNOVNA LITERATURA

BITENC, P., T. KNIFIC 1997, Arheološko najdišče Ljubljana (s povzetkom v angleščini). – *Argo* 40/2, str. 19–32.

GASPARI, A in M. ERIČ (ur.) 2012, Potopljena preteklost: arheologija vodnih okolij in raziskovanje podvodne kulturne dediščine v Sloveniji. – Radovljica, Didakta.

GASPARI, A. 2002, Latenske in zgodnjericimske najdbe iz Ljubljane.– Neobjavljeno doktorsko delo, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

HORVAT, J. 1990a, *Nauportus (Vrhnik)*.– Dela 1. razprave SAZU 33, Ljubljana.

ISTENIČ, J. 2009a, Ljubljana – rimska trgovska in prometna pot.– V: Turk, P., J. Istenič, T. Knific in T. Nabergoj (ur.), *Ljubljana – kulturna dediščina reke*, Ljubljana, str. 74–80.

ISTENIČ, J. 2009b, Ljubljana in rimska vojska.– V: Turk, P., J. Istenič, T. Knific in T. Nabergoj (ur.), *Ljubljana – Kulturna dediščina reke*.– Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, str. 81-85.

ISTENIČ, J. 2009c, The early Roman military route along the river Ljubljana (Slovenia). – V: *Morillo, Á., N. Hanel in E. Martín (ur.), Limes XX. Estudios sobre la frontera romana / Roman frontier studies, (Anejos de Gladius, 13)*.– Madrid, Merida, str. 855-865.

ISTENIČ, J. 2009d, Rimsko obdobje.– V: Turk, P., J. Istenič, T. Knific in T. Nabergoj (ur.), *Ljubljana – Kulturna dediščina reke*.– Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, str. 242-293.

ISTENIČ, J. 2012, Reka Ljubljana v rimski dobi = The River Ljubljana in the Roman period.– V: Gaspari, A in M. Erič (ur.), *Potopljena preteklost: arheologija vodnih okolij in raziskovanje podvodne kulturne dediščine v Sloveniji*. – Radovljica, Didakta, str. 283-286.

ISTENIČ, J. 2019, *Roman Military Equipment from the River Ljubljana – Typology, Chronology and Technology (Rimska vojaška oprema iz reke Ljubljane – Arheološke in naravoslovne raziskave)*.– Katalogi in monografije 43, Ljubljana, Narodni muzej Slovenije.

ECKARDT, H., P. J. WALTON 2021, *Bridge over troubled water: the Roman Finds from the River Tees at Piercebridge in Context*.– Britannia Monograph series no. 34, Society for the Promotion of Roman Studies.